

*Данијела Ристић**

Управа за извршење кривичних санкција

*Мирослав Бркић***

Факултет политичких наука Универзитета у Београду

АЛТЕРНАТИВНО САНКЦИОНИСАЊЕ И ПРОБАЦИЈА***

Сажетак

Предмет рада је представљање концепта алтернативног санкционисања и пробационог рада кроз сажети приказ теоријских основа, историјског развоја појединих модела система извршења алтернативних санкција као и искуства на спровођењу алтернативних санкција и мера у Републици Србији. Ванзаводске санкције и мере за циљ имају реинтеграцију извршиоца кривичног дела, репарацију причињене штете и повећање сигурности друштвене заједнице. Наведени циљеви су комплексни, мултидисциплинарно оријентисани, те подразумевају партнерско учешће различитих система у заједници. У том контексту посебно је значајна сарадња између система социјалне заштите, пре свега центара за социјални рад, али и других система у заједници

* Мастер социјалног рада

** Редовни професор

*** Рад је реализован у оквиру пројекта *Криминал у Србији: феноменологија, ризици и могућности социјалне интервенције* (број 47011) који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

(здравственог, образовног, служби за запошљавање) и Повереничке службе. Поменуте службе нису у довољној мери упознате са концептом алтернативног санкционисања, властитим улогама и одговорностима, те се у томе и огледа основни циљ овога рада.

Кључне речи: алтернативне санкције и мере, пробација, повереничка служба, извршилац кривичног дела, установе социјалне заштите.

1. ТЕОРИЈЕ О КАЗНИ

Теоријска разматрања о санкционисању и кажњавању појединаца или група који не поштују општеприхваћене норме понашања у одређеној заједници, обичајне или формалне, досежу до најстаријих забележених људских промишљања и прате човечанство до данашњих дана.

Од појаве санкционисања па до краја XVIII века, и Француске буржоаске револуције, доминира репресија која се своди на испаштања и причињавање патње извршиоцу кривичног дела, у првом и једином плану су жртва кривичног дела и интерес заједнице. „Тек са реформаторима XVIII века долази до изражаја у извесном смислу и брига о појединцу, која се испољава у захтеву за поправљање преступника, који добија практичну реализацију знатно касније – крајем XIX века.“⁽¹⁾

Филозофска схватања о сврси кажњавања могу се поделити на три групе: апсолутне (ретрибутивне), релативне (утилитаристичке) теорије и мешовите (еклектичке) теорије.

1.1. Ретрибутивни приступ

Ретрибутивни приступ темељи се на идеји кажњавајуће правде, усмерен је на штету причињену извршењем кривичног дела и сразмерну накнаду (принцип талиона). „Класицистички приступ психолошкој улози казне темељи се на логичним постулатима ретрибутивне правде и идеји праведности. Наметањем учиниоцу кривичног дела невоље, која одговара његовој кривици, кривично дело се компензује, неправда уклања и поново се успоставља правда. Ретрибутивна казна представља потврду правде и њен тријумф.“⁽²⁾ Савремени класицизам полази од истих основа с

1) Милан Милутиновић, *Пенологија*, Савремена администрација, Београд, 1985, стр. 47.

2) Наташа Мрвић-Петровић, Ђорђе Ђорђевић, *Моћ и немоћ казне*, Војна књига, Београд, 1998, стр. 16.

том разликом што се сада проширује видокруг са позиције улоге казне, осим одмазде и застрашивања појављује се и функција поправљања. Међутим, функција поправљања или рехабилитације није дала очекиване резултате па је седамдесетих година прошлог века јавно артикулисан став да „ништа не ради“ кроз научни рад Роберта Мартинсона.

Током 1967. године Роберт Мартинсон је са групом сарадника реализовао мета истраживање о ефикасности различитих модела рехабилитације који су у периоду од 1945. до 1967. године примењивани према осуђеним лицима на извршењу затворске казне. Тим истраживача је идентификовао 231 студију која је задовољавала критеријуме истраживања и дошао је до закључка да „осим неколико изолованих изузетака“, уложени напори на рехабилитацији осуђених лица нису имали значајнијег утицаја на рецидив.³⁾ Овај закључак је уздрмао темеље затворског система, али није умањио број лица на извршењу затворских казни, иако „највећи број преступника не чини преступе који изазивају страх и мржњу социјалне средине, неки чак и обрнуто, па је највећи број запређених и изречених казни у категорији тзв. кратких казни.“⁴⁾

Оваква ситуација присутна је и у пракси нашег законодавства.

Табела бр.1.

Осуђена лица по дужини казне примљена (осим из премештаја из других завода) у 2013. години (без казни изречених за прекршај)⁵⁾

ДУЖИНА КАЗНЕ	мушкарци	жене
1 до 3 месеца (укљ. и 3 мес.)	1292	58
3 до 6 месеци (укљ. и 6 мес.)	1450	55
6 мес. до 1 год. (укљ. и 1 год.)	1176	57
1 год. до 2 год. (укљ. и 2 год.)	1004	47
2 год. до 3 год. (укљ. и 3 год.)	719	35
3 год. до 5 год. (укљ. и 5 год.)	756	29

3) Communicating With Prisoners – Public Interest Analysis, Internet, <http://www.acrosswalls.org>, 15/07/2016.

4) Златко Николић, *Савремена пенологија-студије казни и кажњавања*, Институт за криминологија и социологија истраживања, Београд, 2009, стр. 81.

5) Управа за извршење кривичних санкција Републике Србије, *Годишњи извештај Управе за извршење кривичних санкција РС за 2013. годину*.

5 год. до 10 год. (укљ. и 10 год.)	494	10
10 год. до 15 год. (укљ. и 15 год.)	135	3
15 год. до 20 год. (укљ. и 20 год.)	32	1
20 до 40 год. (без 40 година)	15	0
40 година	1	0
Укупно	7074	295

Чињенице о не баш високим резултатима ретрибутивног приступа, намећу потребу за изналажењем других, алтернативних становишта за решавање проблема криминалитета.

1.2. Ресторативни приступ

Ресторативни приступ решавању конфликта и проблема теоријски је уобличен током XX века, али његови корени сежу далеко у прошлост када су тзв. „већа старца“ или слични институти у оквиру заједнице решавали проблеме и сукобе и доносили одлуке у којима су активно учествовали сви чланови заједнице. Савремена теоријска промишљања о ресторативној концепији обједињена су у документу УН усвојеном 2002. године - „Основни принципи о примени програма ресторативне правде у кривичним случајевима“, по којем ресторативни процес подразумева укључивање свих заинтересованих страна: жртве, учиниоца кривичног дела и чланова локалне заједнице у решавање ситуације настале извршењем кривичног дела и изналажење адекватних решења.

Док је у ретрибутивном приступу пажња усмерена ка кривичном делу и кажњавању, у ресторативном је акценат на личност извршиоца кривичног дела и жртву - поправљању њихових односа нарушених кривичним делом.

Основним принципима ресторативне правде сматрају се:

а) Персонализам: злочин је повреда људи и њихових односа пре свега, а тек је онда повреда закона;

б) Поправљање: примарни циљ је поправљање штете нанете жртви а не кажњавање извршиоца;

в) Реинтеграција: циљ је реинтегрисати извршиоца уместо да се он отуђи и изолује, тј. искључи из друштва;

г) Учешће: циљ је охрабривање укључивања свих директних и по могућству индиректних учесника да се баве решавањем криминалног понашања заједно.⁶⁾

6) Сања Попић, „Појам и основни принципи ресторативне правде.“, *Темид*, Виктимолошко друштво Србије, Београд, бр. 1/07, стр. 25–35.

1.3. Алтернативно санкционисање између ретрибутивног и ресторативног приступа

Између ретрибутивног, а ближе ресторативном приступу, налази се алтернативно санкционисање. Историјски посматрано „развој алтернативних кривичних санкција и концепта ресторативне правде везује се за седамдесете и осамдесете године прошлог века, када су ‘немоћ’ класичних казни и неуспех идеје ресоцијализације подстакли потребу за проналажењем нових (алтернативних) облика реаговања на криминалитет, који би били хуманији, ефикаснији и лишени ретрибутивних својстава.“⁷⁾

Деинституционализација и увођење алтернативних мера заснива се на схватању, да је тешко оспособити осуђеника у затвору, у једној затвореној и по свему ограничавајућој заједници за живот на слободи. „Затвор и слободно друштво су скоро у целини различите социјалне целине, па је стога нереално очекивати од затвора успешност у ресоцијализацији.“⁸⁾

Са друге стране савремени токови у сфери социјално-економских и политичких односа, које карактерише глобална тенденција смањења трошкова за извршење кривичних санкција и одбацивања модела социјалног благостања створили су тзв. „нову пенологију“. Нова пенологија није заинтересована за ресоцијализацију и реинтеграцију преступника како би смањила криминалитет, не интересују је узроци криминогеног понашања, већ управљање и контрола криминалитета уз што мање издатака. Уместо подршке и помоћи, приоритет је на контроли и различитим варијететима надзора. Последице се огледају у повећању затворске популације и, кроз алтернативне мере и санкције или кроз мере превентивне контроле, стављања под надзор великог броја грађана.⁹⁾

Теоријска промишљања о замишљеним и реалним токовима алтернативног санкционисања све више померају границе његовог искључивог припадања једном правцу.

7) Наташа Мрвић-Петровић, Ђорђе Ђорђевић, *Моћ и немоћ казне*, Војна књига, Београд, 1998, стр. 89.

8) Милан Милутиновић, *Пенологија*, Савремена администрација, Београд, 1985, стр. 75.

9) Снежана Соковић, „Извршење кривичних санкција-могућности и перспективе“, *Криминал и државна реакција: феноменологија, могућности, перспективе*, Институт за социолошка и криминолошка истраживања, Београд, 2011, стр. 311-325.

2. ИСТОРИЈАТ ПРОБАЦИЈЕ

Појам пробација потиче од латинског глагола *probare* што у преводу значи доказивање, тестирање. Овај израз сковао је „отац пробације“ Џон Аугустус (1785–1859) који се сматра првим пробационим радником. Највећи део живота провео је у Бостону, где је био произвођач чизама и узоран члан локалне заједнице. Заступао је став да преступнике који чине неприхватљива дела под утицајем алкохола треба рехабилитовати кроз разумевање и доброту, а не кроз затворске казне. Пробациони рад Џона Аугустуса започео је 1841. године, када је судији прекршајног суда понудио јемство за суграђанина који је окривљен за неред због пијанства. Поменути обућар је понудио судији својеврсни вид старања над окривљеним, на начин што ће му обезбедити смештај, храну и дати му посао у својој радњи. Судија је прихватио понуду уз обавезу ревизије за три недеље.

Када се окривљени након три недеље појавио пред судијом у трезном стању, у пратњи Џона, на запрепашћење свих присутних његов изглед и понашање драстично су се променили. Судија је био задовољан доказима о његовом поправљању и казнио га је симболичном казном у вредности од једног цента. Након овог случаја обућар Џон је наставио са друштвено-хуманитарним радом, пружајући помоћ лицима која су испољила друштвено неприхватљиво понашање. Суд је дозвољавао да Џон надгледа све већи број преступника, а он их је бирао на основу старости, карактерних црта и процене капацитета за промену.

Резултати Џона Августа, утицали су да се у држави Масачусетс (1859) донесе први закон о пробационом раду и условном кажњавању. До 1930. године пробација је овладала законодавством и праксом у готово свим федералним државама САД.¹⁰⁾

Паралелно са америчким, пробација се јавља и на европском континенту. Секретар Европске конфедерације за пробацију, Виљем ван де Брук, наводи да је историја холандског система пробације најстарија на свету. Прва служба је основана 1823. године под именом „Холандско друштво за морално уздизање затвореника“. Оснивачи су три трговци, који су били инспирисани идејама енглеског реформатора Џона Хауарда.

У Енглеској настанак пробационе службе датира из 1876. године, када је Црквено енглеско друштво издејствовало именоване „мисионара судске полиције“ чија улога је била да изврши-

10) New York City Official Website, Internet, <http://www.nyc.gov>, 10/04/2016.

оцима кривичних дела помогну да оставе алкохол, пронађу посао и место за живот.

У земљама западне Европе, посебно Скандинавији, пробациони рад се традиционално заснивао на филантропској основи. У Шведској и Финској се базирао на ангажману волонтера из црквених организација, а у Норвешкој су га 1980. године искључиво пружали волонтери.¹¹⁾

До професионализације пробационих служби у земљама западне Европе углавном долази током прве половине XX века, када се успостављају организације чије запослене финансира држава. У земљама источне Европе процес установљавања пробационих служби ишао је другачијим током, превасходно због недовољно развијене волонтерске праксе. Пробационе активности се везују за плаћене раднике, док се законским оквиром, што је случај и у Републици Србији, предвиђа могућност ангажовања волонтера из различитих области. Чехословачка је прва земља тзв. „источног блока“, која је 1991. године прихватила концепт пробационог рада. Након тога су ову праксу почеле да успостављају и друге државе, које су припадале некадашњем социјалистичком поретку.

3. МЕЂУНАРОДНИ ПРАВНИ ДОКУМЕНТИ У ВЕЗИ СА СПРОВОЂЕЊЕМ АЛТЕРНАТИВНИХ САНКЦИЈА И МЕРА

Увођење алтернативних или ванинституционалних мера и санкција у кривична законодавства различитих земаља има одлике глобалног тренда током XX века. У том смислу наметнула се потреба усвајања посебних међународних докумената у циљу уједначавања стандарда у њиховој примени и даљој популаризацији. То су пре свега правила усвојена од стране Уједињених Нација, односно од стране Савета Европе. Ови документи представљају полазну основу за успостављање и развој система алтернативног санкционисања и у нашој земљи.

Први усвојени документ су Минимална стандардна правила за мере алтернативне институционалном третману (тзв. Токијска правила)¹²⁾ које је донела Генерална скупштина УН и који се сматра најважнијим међународним документом у области ал-

11) Anton M. van Kalmthout, Ioan Durnescu, *European Probation Service Systems, Chapter 1*, Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

12) Unicef, Internet, <http://www.unicef.org>, 26/05/2016.

тернативних кривичних санкција. Други је препорука CM/Res (2010)1 Савета министара државама чланицама о Пробационим правилима Савета Европе¹³⁾ којој је претходила Препорука бр. R (92) 16 Комитета министара државама чланицама о Европским правилима о санкцијама и мерама у заједници.¹⁴⁾

Европска правила о санкцијама и мерама у заједници замишљена су као паралелна Европским затворским правилима у циљу истицања вредности коју санкције и мере у заједници представљају како за починиоца тако и за заједницу. Ова правила обавезујућа су за државе чланице Савета Европе и њихова сврха је да се обезбеде правичну и делотворну примену санкција и мера у заједници. Садржај овог документа примарно се односи на обезбеђивање људских права лицима према којима се спроводе санкције и мере и упутства законодавцу и правосудним органима у вези прописивања, доношења одлука и примену истих.

4. АЛТЕРНАТИВНЕ САНКЦИЈЕ И МЕРЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

4.1. *Настанак и досадашњи развој*

У процесу испуњења европских стандарда Министарство правде РС - Управа за извршење кривичних санкција је уз подршку мисије ОЕБС-а, током 2008. године покренуло пројекат успостављања система алтернативних санкција у Републици Србији.

У јануару 2014. године званично је успостављена Повереничка служба Републике Србије коју данас чини 24 повереника стално запослених на овим пословима као и 29 повереника који истовремено обављају послове повереника и послове службеника третмана у затворским установама. Повереничку службу чине високо образовани стручни радници следећих професионалних профила: социјални радници, специјални педагози, психолози, педагози.

4.2. *Законски оквир алтернативних санкција и мера у РС*

Крајем маја месеца 2014. године усвојен је Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера¹⁵⁾ (ЗИВСМ) који се примењује од 01. 09. 2014. године.

13) Заштитник грађана, Национални механизам за превенцију тортуре, Internet, <http://ombudsman.npm.rs>, 26/05/2016.

14) Исто

15) Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, *Службени гласник РС*, бр. 55/2014.

У мају 2015. године, на основу ЗИВСМ усвојен је Правилник о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду повереника.¹⁶⁾ Закон и Правилник регулишу извршење следећих санкција и мера:

- условна осуда са заштитним надзором;
- казна рада у јавном интересу;
- казна кућног затвора (са или без примене електронског надзора);
- надзор над извршењем обавеза према одлуци јавног тужиоца;
- надзор над извршењем мере кућног притвора;
- надзор над извршењем мере забране прилажења, са стајања или комуницирања са одређеним лицем, односно друге мере одређене одлуком суда;
- надзор над извршењем мера одређених уз условни отпуст;
- пружање помоћи лицу после извршене казне затвора;
- примена посебних мера за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима;

4.3. Казна рада у јавном интересу

Рад у јавном интересу је сваки друштвено користан рад којим се не вређа људско достојанство и који се не врши у циљу стицања добити, при чему не може бити краћи од 60, нити дужи од 360 часова. Извршење казне рада у јавном интересу, као и других ванзаводских санкција, омогућује осуђеном лицу да неометано настави са извршавањем својих личних, породичних, професионалних обавеза.

Табела 2.

Извршене казне рада у јавном интересу у периоду од 2009. до 2015. године¹⁷⁾

Година	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Број извршених казни	16	16	99	206	257	351	384

16) Правилник о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду повереника, *Службени гласник РС*, бр. 30/2015.

17) Извор: Подаци Управе за извршење кривичних санкција

Од 2008. године, када се започело са извршењем ове санкције, Управа за извршење кривичних санкција закључила је преко 200 уговора о сарадњи о обављању рада у јавном интересу са комуналним предузећима, месним заједницама, установама социјалне заштите, здравственим и културним установама широм Србије. Казна рада у јавном интересу најчешће се извршава у комуналним предузећима. Ово је једина алтернативна санкција у Републици Србији, где су извршењем обухваћена и прекршајно кажњена лица, што је омогућено Законом о прекршајима (усвојен 2013. године). Уместо да се неплаћена новчана преточи у казну затвора, дозвољено је да се замени у казну рада у јавном интересу. Измене у Закону о прекршајима уследиле су након сагледавања позитивних ефеката које овај институт има за заједницу и појединца у односу на институт замене неплаћене новчане казне у казну затвора.

4.4. Условна осуда са заштитним надзором

Учиницац којем је изречена условна осуда може се ставити под заштитни надзор на одређено време.¹⁸⁾

Заштитни надзор може обухватити једну или више обавеза које се крећу од обавеза јављања надлежном органу, уздржавања од посећивања одређених места, употребе дрога и алкохолних пића, до лечења, односно посећивање професионалних саветовалишта.¹⁹⁾

Успешност извршења условне осуде са заштитним надзором, осим способности повереника да током извршења мотивише осуђено лице за сарадњу и прихватање промена у ставовима и понашању, подразумева и укључивање ресурса социјалне мреже у којој осуђени функционише. Условна осуда са заштитним надзором обједињује сва три елемента ванинституционалног третмана: надзор, помоћ и подршку. „Помоћ и подршка које водитељ заштитног надзора пружа особи под заштитним надзором, препознаје се на три основна нивоа: инструктивној, корективној и координативној.“²⁰⁾

Према подацима Управе за извршење кривичних санкција, од 2008. до краја првог тромесечја 2016. године, успешно је извршено педесет шест казни, а у току је извршење тридесет три.

18) Кривични законик, Члан 71. *Службени гласник РС*, бр. 108/2014.

19) Исто, Члан 73.

20) Slobodan Uzelac, *Zaštitni nadzor-metodika socijalno pedagoškog rada*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2002, str. 47.

4.5. Кућни затвор

Ако се учиниоцу кривичног дела изрекне казну затвора до једне године, суд може одредити да се она извршава у просторијама у којима осуђени станује.²¹⁾

Табела 3.

Извршене казне кућног затвора у периоду од 2011. до 2015. године

Година	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Број извршених казни	382	885	1101	1936	2498

Извршење казне кућног затвор или казне затвора у просторијама у којима осуђени станује, са или без примене електронског надзора, започето је почетком 2011. године, од када се бележи убрзани раст броја лица којима је изречена ова санкција.

Законом су предвиђени услови и околности под којима осуђени може напуштати просторије у којима станује. Повереник може без претходне најаве да проверава да ли се осуђени налази у просторијама у којима станује или другом месту које је предвиђено програмом поступања. У обављању послова надзора над извршењем наведене санкције задатак повереника је да што потпуније упозна са породицом осуђеног и најближим окружењем, те да контактира са свим релеватним субјектима у заједници у процесу успешног извршења казне.

Из досадашњих искустава запослених у Повереничкој служби посебно се издваја неопходност интензивне сарадње између повереника и стручних радника центара за социјални рад у случајевима насиља у породици, било да је у питању извршење казне кућног затвора због кривичног дела насиље у породици или да је у питању чињење овог кривичног дела током извршења казне кућног затвора.

4.6. Мера забране напуштања стана (кућни притвор) и мера забране прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем

У складу са чл. 188. ЗКП предвиђено је седам мера које се могу предузети према окривљеном за обезбеђење његовог

21) Кривични законик, Члан 45, став 5, *Службени гласник РС*, бр. 108/2014.

присуства и за несметано вођење кривичног поступка.²²⁾ Међу њима су: мера забрана прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем и посеђивања одређених места и мера забране напуштања стана или кућни притвор. Мера кућног притвора реализује се уз електронски надзор и технички начин извршења сличан је поступку извршења казне кућног затвора, због чега се у средствима јавног информисања често догађа да се мера кућног притвора и казна кућног затвора поистовећују. Поред већ наведених правно формалних разлога мера кућног притвора разликује се од кућног затвора и у томе што окривљени може напустити просторије у којима се извршава меру кућног притвора само уз сагласност суда, док у случају кућног затвора ту одлуку доноси Директор Управе за извршење кривичних санкција.²³⁾

Табела 4.

Извршене мере за обезбеђење присуства окривљеног за период од 2011. до 2015. године

Година	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Број извршених мера	6	24	100	239	262

Уочљиво је да се у период од 2011. до 2015. број изречених мера повећао за 43 пута, што указује на тенденцију све чешћег изрицања.

Из искуства повереника током реализације надзора над извршењем мера забране прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем, током прошле, а посебно током ове године, ова мера се учестало одређује лицима осумњиченим за кривично дело насиља у породици, посебно за брачно насиље.

4.7. Извршење мера одређених уз условни отпуст

Кривични законик у чл. 46 ст. 3. наводи да суд може у одлуци о условном отпусту одредити да је осуђени дужан да испуни обавезе предвиђене кривичноправним одредбама, које су заправо идентичне онима које се изричу приликом мере условне осуде са заштитним надзором.

22) Законик о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 55/2014.

23) Правилник о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду повереника, Члан 4. *Службени гласник РС*, бр. 30/2015.

Надзор над извршењем мера одређених уз условни отпуст, у зависности од дужине затворске казне, може трајати од неколико месеци до неколико година, док се условни отпуст може одобрити након издржане две трећине изречене затворске казне. Поступак извршења ових мера исти је као и приликом извршења казне условна осуда са заштитним надзором. Повереник на основу података добијених од службе за третман из пеналне установе у којој је осуђени извршавао затворску казну и кроз разговор са осуђеним лицем, израђује индивидуални програм поступања.

Интензивирање примене института условног отпуста прилично је популарна тема последњих десетак година, посебно у циљу смањења преоптерећености смештајних капацитета пеналних установа. Међутим, подаци о изрицању ове мере указују на њену недовољну искоришћеност. Према подацима Управе за извршење кривичних санкција на извршење је пристигло укупно осам одлука о условном отпусту уз одређивање обавеза осуђеном лицу.

4.8. Пружање помоћи лицу после извршења казне затвора

Припрема за отпуст и постпенални прихват осуђених лица након извршене затворске казне је саставни део програма поступања. У складу са проценом службеника третмана о потребама осуђеног лица или на захтев самог осуђеног, а најкасније месец дана пре истека казне, повереник се укључује у рад са осуђеним лицем у смислу упознавања са његовим животним околностима и потребама по истеку казне и израђује програм помоћи, који се састоји од:

- пружања помоћи приликом проналажења смештаја и исхране;
- пружање помоћи у остваривању права на здравствену и социјалну заштиту;
- давање савета у циљу усклађивања породичних односа;
- пружање подршке и помоћи приликом проналажења запослења, односно довршавања школовања или стручног оспособљавања;
- успостављање сарадње са надлежним ЦСР у циљу давања новчане подршке за подмиривање најнужнијих потреба;
- пружање подршке и помоћи у уздржавању од употребе опојних дрога и алкохола;
- пружање других облика помоћи и подршке.²⁴⁾

24) Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, члан 57. *Службени гласник РС*, бр. 55/2014.

Правилник о извршењу ванзаводских санкција и мера обавезује повереника је да изради програм помоћи за свако лице коме се пружа постпенална помоћ а који садржи поступке, рокове за спровођење, носиоце појединих активности у складу са потребама лица укљученог у извршење.

У Одељењу за третман и извршење ванзаводских санкција и мера покренуто је пет поступака за пружање помоћи лицу после извршења казне затвора.

4.9. Примена посебних мера за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима

Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима (тзв. Маријин закон),²⁵⁾ у чл. 7. наводи да после издржане казне затвора учинилац кривичног дела против полне слободе према малолетним лицима, има обавезу јављања надлежном органу Управе за извршење кривичних санкција. Повереник израђује програм извршења посебних мера који се креће од обавезе месечног јављања поверенику, забране посећивања места на којима се окупљају малолетна лица, до упућивања на услуге професионалног световалишта.²⁶⁾

Током 2015. године програмом извршења посебних мера обухваћено је четрнаест лица, а од почетка 2016. године под надзором се налази још осам лица.

5. ЗАКЉУЧАК

Имплементација нових решења за старе проблеме готово увек је обележена различитим тумачењима и супротстављеним тенденцијама што резултира недостатком подршке и неадекватном применом. Овакве прилике могу задесити и спровођење алтернативних санкција и мера у Републици Србији уколико се не предузму конкретне активности у циљу мобилисања ресурса локалне заједнице, успостављања међуресорне сарадње и при-

25) Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, *Службени гласник РС*, бр. 32/2013.

26) Правилник о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду повереника, члан 35, *Службени гласник РС*, бр. 30/2015.

мене интердисциплинарног рада. Извршење санкција и мера у заједници функционише последњих осам година, али је још увек непознаница за друштвене системе који би требало да имају активну улогу у њиховом спровођењу. Традиција пробације упућује на потребу активне сарадње са свим установама и организацијама које у локалној заједници могу пружити помоћ и подршку њеном члану који је испољио кажњиво понашање. У складу са међународним обавезујућим правилима и Законом о извршењу ванзаводских санкција и мера, у првом реду овакав вид сарадње очекује се од установа социјалне заштите, пре свега центара за социјални рад.

ЛИТЕРАТУРА

- Годишњи извештај Управе за извршење кривичних санкција РС за 2013. г. Законик о кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр.55/2014.
- Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, *Службени гласник РС*, бр.55/2014.
- Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, *Службени гласник РС*, бр. 32/2013.
- Заштитник грађана, Национални механизам за превенцију тортуре, Internet, <http://ombudsman.npm.rs>, 26/05/2016.
- Илић Зоран, “Заштитни надзор условно осуђених лица-алтернатива која обећава”, у зборнику *Превенција и третман поремећаја понашања-ФАСПЕР*, Београд, 2010, стр.217-238.
- Константиновић-Вилић Слободанка, Костић Миомира, *Пенологија*, Центар за публикације Правног факултета, Ниш, 2011.
- Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр.108/2014.
- Милутиновић Милан, *Пенологија*, Савремена администрација, Београд, 1985.
- Мрвић-Петровић Наташа, Ђорђевић Ђорђе, *Моћ и немоћ казне*, Војна књига, Београд, 1998.
- Николић Златко, *Савремена пенологија-студије казни и кажњавања*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2009.
- Правилник о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду повереника, *Службени гласник РС*, бр.3 0/2015.
- Соковић Снежана, „Извршење кривичних санкција-могућности и перспективе“, *Криминал и државна реакција: феноменологија, могућности, перспективе*, Институт за социолошка и криминолошка истраживања, Београд, 2011, стр.31 –325.
- Ђоковић Сања, „Појам и основни принципи ресторативне правде“, *Темид*, Виктимолошко друштво Србије, Београд, бр.1/07.
- Communicating With Prisoners – Public Interest Analysis, Internet, <http://www>.

- acrosswalls.org, 15/07/2016
- New York City Official Website, Internet, <http://www.nyc.gov>, 10/04/2016
- Unicef, Internet, <http://www.unicef.org>, 26/05/2016.
- Uzelac Slobodan, *Zaštitni nadzor-metodika socijalno pedagoškog rada*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2002.
- Van Kalmthout Anton M, Durnescu Ioan, *European Probation Service Systems, Chapter 1*, Legal Publishers, CNijmegen, 2008.

Danijela Ristic, Miroslav LJ. Brkic

ALTERNATIVE SANCTION AND PROBATION

Resume

Probation and alternative sanction are based on the principles of restoration theories in terms of personalization and reintegration of the offender, personalization of the victim, undertaking activities aiming to remedy the damage caused by the performed crimes between the offender and the victim, as well as the involvement of other entities and resources to correct the manifested criminal behaviour. Speaking historically probation work is embedded in voluntary humanitarian work of individuals and voluntary organizations in order to assist and support members of the community who have expressed socially unacceptable behaviour, whether it be the persons sentenced to imprisonment or persons on the parole. The important fact is that this activity occurs as the need of society at the same time in the US and on the European continent while currently is represented in all parts of the world. Through a long tradition of nearly two centuries, together with development of social communities, the probation models changed and expanded the range of alternative sanctions. According to the generally accepted rules of the UN measures which are alternative to the institutional treatment integrate all phases before, during and after the trial and verdict. European Union legislature pays special attention to the establishment and function of the probation agencies while establishing cooperation based on cooperation with other government, non-government and commercial organizations whose participation is demanding in the implementation of sanctions and measures carrying out in a community. The system of alternative sanctions and measures in Republic Serbia functions since 2008 when the first trust office was established. Until the end of 2014 twenty five

offices in total were opened in the bigger cities in Serbia covering the territorial jurisdiction of one or more Higher Courts. The trust service today is organized of highly-trained professionals who supervise the implementation in accordance with the Law on the Execution of Non-Custodial Sanctions and Measures while operating within the Directorate for Execution of Criminal Sanctions Ministry of Justice RS. The legal frame of the alternative sanctions in the Republic of Serbia recognizes three sanctions: community service, parole release with supervision and house arrest (with or without electronic monitoring); as well as measures determined to the parole, house arrest measure, prohibition of approaching, meeting or communicating with a particular person, specific measures to prevent the execution of offenses against sexual freedom of minors, obligations under the decision of the public prosecutor, and assisting the individual after the carrying out of a prison sentence. The official evidence of the individuals under the supervision of the Trust Services indicated the rapid growth in the number of these individuals particularly of the house arrest sanctions and public services, but also the house arrest with the measure of prohibition approaching, meeting or communicating with a particular person. Other sanctions and measures have also recorded an increase in the number of individuals whom were ordered to, but of less intensity. Generally speaking, the justice system through its decisions supports alternative sanctions which unfortunately cannot be said for the social systems in the field of the social protection, health care, education, employment, and local community resources. The implementation system of the alternative sanctions can only achieve its function through synergetic activity of all aforementioned social systems at the same time attaining positive results of reintegration of offenders with increasing the safety of the social community.

Key words: alternative sanctions and measures, probation, Trust Services, offender, social welfare institutions.

* Овај рад је примљен 22. 09. 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 06. 10. 2016. године.